

ФРАНЦУЗ ВА ЎЗБЕК МАДАНИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

Зульфия Давронова

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ўзбек-француз маданий алоқалари муқобил замонавий социологик назариялар, хусусан, структуравий функционализм нуқтаи назаридан илмий таҳлил қилинган ҳамда мазкур алоқаларни ривожлантиришнинг ўзига хос жиҳатлари назарий тадқиқ этилган, булар юзасидан илмий-амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: халқаро алоқалар, глобал тараққиёт, халқаро коммуникация, маданият, ҳамкорлик, глобаллашув, интеграция, ассимиляция, консолидация.

ABSTRACT

The article is provided with the analysis in terms of structural functionalism and contrary modern sociological theory and the investigation of the development of the unique was of the Uzbek-French cultural relations along with practical recommendations.

Keywords: international relations, global development, culture, commonwealth, globalization, integration, assimilation, consolidation.

Дунёвий тараққиёт халқларга, эл ва элатларга янги ҳаёт тарзи сифатида кўплаб қонун-қоидалар билан биргаликда ўзига хос ҳаётий тамойилларни ҳаётига етди. Натижада янги тушунчалар ва ҳатто янги амалий билимлар вужудга келди. Жумладан, “халқаро алоқалар” ана шундай мураккаб, кенгқамровли тушунча сифатида ҳаётдан ўрин олди.

Маълумки, қадим-қадим даврлардан буён ер юзида, унинг турли ҳудудларида бир-бирларининг мавжудлиги ҳақида тасаввурга эга бўлмаган эл ва элатлар яшаб келар эди. Глобал тараққиёт одамлар ҳаётидаги бундай сокинликка чек қўйди. Аввало, бутун дунё айниқса XIX-XX асрларда жадал

кашф этила бошлади. Аслида бунинг учун тараққий этаётган техника ва алоқа воситалари имконият яратди.

Одатда, ҳар бир халқ муайян бир этник бирликни ташкил этади ёки ҳар бир этник бирликни айнан этноснинг маданий ўзига хослиги бошқасидан ажратиб туради. Демак, ҳар бир халқ ижтимоий-маданий воқеликни ўз урф-одатлари, ҳаётий тушунчалари доирасида баҳолайди. Бироқ алоқа йўллари асосида келаётган ўзга этнога хос янгиликлар ўз этносида қабул қилинган стереотиплар асосида баҳоланади. Шу туфайли халқларнинг бир-бирларини ўргангани ва ўзаро алоқаларга киришгани биринчидан, биргаликда ўзаро ёрдам асосида яшаш имкониятларини кенгайтирган бўлса, иккинчидан бу омил халқлар вакиллари ўртасида этномаданий қарама-қаршиликлар, яъни тушунмовчиликларни келтириб чиқа бошлади. Айниқса, XXI аср бошларидаги бутун инсониятни ташвишга солаётган ислом-христиан ҳамда ислом-яхудий қарама-қаршиликлари шундай тараққиётнинг салбий оқибатлари сифатида ўзини намоён этди.

Халқаро алоқалар тарихига назар ташлар экансиз, бу жараёндаги икки тенденция аниқ кўзга ташланади. Биринчидан, халқаро алоқалар инсониятнинг ҳар томонлама ривожланиши, ўз ҳаётини моддий жиҳатдан таъминлаши, фаровонлик учун бутун дунёдаги илм-фан ва технология ютуқларини ўрганиб, ундан фойдаланиш учун имкон ҳисобланади. Бундай имкониятдан фойдалана олиш учун дунёнинг энг чет аҳоли пунктлари, қишлоқлар ҳам алоқа воситаларини ишга солиш, интернетга уланиш учун интиломқдалар. Шунинг учун ҳам “халқаро алоқалар” дунё бўйича маданий интеграциялашни таъминлайдиган ташқи алоқалар институтига айлана бормоқда.

XX асрда халқаро коммуникацияларнинг ривожланиб бориши ҳамда ижтимоий муносабатлардаги интенсив тараққиёт мазкур муносабатларни яхлит олиб ўрганишга имкон яратди. Шу даврларга келиб турли фанларнинг мутахассислари, жумладан социологлар ўз объектлари доирасида давлат ва халқлар ўртасидаги бундай алоқаларнинг барча жиҳатларини кенгроқ ўргана бошладилар.

Иккинчидан, давлатлар ўртасидаги мулоқотлар тарихи мозийга бориб тақалади. Масалан, бундан 2500 йил илгари яшаб ўтган мутафаккир, юнон файласуфи Афлотун “..... давлат ўзининг бошқалар билан мулоқот қилмаганлиги натижасида яхши ва ёмон одамлар билан тажрибада танишмай туриб, ҳеч қачон маъқул даражада ахлоқли ва баркамол бўлолмайди” деган эди. Римлик олим Страбоннинг фикри эса бундан ҳам ўзгачароқ. У ўрганилмаган давлатлар дунё аҳамиятига эга эмаслигини таъкидламоқчи бўлади. Жумладан,

шундай дейди: “Узоқда жойлашган жойлар ва у ерлада яшовчи аҳоли, айниқса, Римга хавф солмайдиган ва ўз савдо-сотиқлари билан фойда келтирмайдиган оролар халқлари биз учун ҳеч қандай аҳамиятга молик эмас” Мазкур фикрни том маънодаги геосиёсий муносабатларнинг илк кўринишлари сифатида баҳолаш мумкин. Чунки ўша давр олими Страбон географик мавжудликни Рим давлати манфаатлари негизидагина, ўша даврнинг амалий муносабатлари нуқтаи назаридан баҳолаётганлиги қизиқарлидир.

Халқаро муносабатлар борасида сўз юритганда, Соҳибқирон Амир Темур ҳазратларининг бу борадаги саъй-ҳаракатларини ўрганиш бизга муҳим сабоқлар бериши мумкин. Чунки, бу зот халқлар ўртасидаги алоқаларга ёндашганда у ёки бу халқнинг тақдирига аралашганида шу халқнинг тараққиётига ижобий таъсир этишга ҳаракат қилди. Жумладан, бошқа динларга эътиқод қиладиган халқлар билан катта ҳурмат асосида муомала қилди, мутаассибликни енгиб ўтиб, турли давлатлар билан мўътадил алоқа ўрнатди. Чунки йирик давлатлар ҳар доим бир-бирлари билан алоқада бўлган ҳолда яшашга эҳтиёж сезар эдилар. Амир Темур ўзининг “Темур тузуклари”да “..... Ҳар ернинг табиати, ҳар эл ва шаҳарнинг расму одатлари, миждидан воқиф бўлиб туриш” лозимлигини таъкидлайди. Соҳибқирон турли халқларнинг туриш-турмушидан хабардор бўлиш учун савдо қарвонлари ташкил этиб, уларни узоқ мамлакатларга йўллайди. “Ҳар бир мамлакатга ва диёрга савдогар ва қарвонбошилар тайинладимки, улар қаерга боришмасин: Хитой, Хўтан, Чину Мочин, Ҳиндистон, араб мамлакатлари, Миср, Шом, Рум, Жазоир, Фарангистон – у ерларнинг нафис матолари ва муносиб тўхфаларидан келтиришсин. Ўша мамлакатларда яшовчи кишиларнинг ҳол-аҳволи, туриш-турмушлари ҳақида менга хабар олиб келсинлар”.

Бу ҳолда шуни ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, ўша даврларда қарвонлар ташкил этиш ва савдогарчилик ижтимоий-сиёсий алоқаларнинг муҳим воситаси бўлиб шаклланган. Савдогарлар ўз халқининг илмий ва амалий салоҳияти натижасида яратилган турли молларни сотиб, ўз мамлакатларига қизиқиш уйғотиш билан биргаликда ўзга эллардаги фан, маданият ва сиёсий муҳитни ҳам ўрганганлар.

Халқаро муносабатларнинг ўз меъёрлари, қоидалари ва тамойиллари бор. Унинг энг муҳим тамойиллари ҳатто Амир Темур замонидаги алоқаларда ҳам кўзга ташланган. Амир Темурнинг ўғилларидан бири – Мироншоҳ давлатининг катта қисмини бошқарган. Ҳар бир ишда отаси билан кенгашиб иш тутадиган шахзода Мироншоҳнинг христиан шоҳ ва шахзодаларга йўллаган мактубида

шундай сўзларни ўқиш мумкин: “... Агар эътиқодимизда фарқ бўлса ҳам, барибир, барчанинг манфаати, айниқса савдогарларнинг манфаати йўлида дўстликни авайлашимиз даркор”.

Халқаро муносабатларга анъанавий ёндашувлар билан биргаликда идеалистик муносабатлар ҳам ривожлана бошлади. Жумладан, Франциско де Витториа, Гюго Гроций, иммануил Кант сингари мутафаккирлар ўз фикрларида инсониятнинг ажралмас, ягона қадрият эканлигини белгилаб берадилар. Ижтимоий муносабатларни, хусусан, турли халқлар ва элатлар ўртасидаги муносабатларни ўрганишда ҳам инсон манфаатларининг устувор бўлиб қолишига амал қиладилар. Айниқса, Франциско де Витториа фуқаро ва давлат муносабатларида асосий эътиборни инсон омилига қаратади, давлатга эса фақат ҳаёт кечиришни енгиллаштириш воситаси дея қарайди. Мана шундан келиб чиқиб, давлатлар ўртасидаги чегаралар ҳам рамзий аҳамият касб этиши ва инсоннинг эркин ҳаракатланишини чекламаслиги лозим деб ҳисоблайди. Ўша давр мутафаккирлари халқаро муносабатларни халқаро ҳуқуқий ва ахлоқий меъёрлар ёрдамида тартибга солиш орқали инсоний муносабатларда барқарор тинчликка эришиш мумкинлигига ишонч боғлайдилар.

Халқаро муносабатлар айни кунларда ҳар бир давлатнинг жуда кенг фаолият доирасини ташкил этади. Давлатлар муносабатлари қанчалик тараққий этмасин, бошқа-бошқа мамлакатларда яшайдиган фуқароларнинг ўзаро алоқалари ҳам кенг кўлам касб этмоқда. Айниқса, интернет орқали ўзга мамлакатдаги олим бошқа давлатда яшайдиган талабага ўз илмини ўргатмоқда. Ер қуррасининг бир четиди яшайдиган бемор мазкур алоқа воситаси орқали улкан шаҳардаги мутахассисдан ўз дардининг давоси ҳақида маслаҳатлашмоқда. Чидамли, арзон кийим-кечаклар, сифатли озиқ-овқатлар тайёрлаб берадиган технологиялар эҳтиёжманд мамлакатларга шундай кириб келмоқда. Бир сўз билан айтганда ҳар қандай давлат бугун халқаро алоқаларсиз барқарор бўлиши, тараққий этиши қийин, ҳатто мутлақо мумкин эмас.

Ўзбекистон ҳам 1991 йилдан бошлаб, мустақиллик эълон қилинганидан кейин халқаро муносабатларнинг тўлақонли субъектига айланди. Республикамиз Президенти Ислоҳ Каримовнинг методологик кўрсатмаларига асосланган ҳолда, давлатчилигимизнинг азалий тамойилларига асосланган тарзда ўзининг мустақил ташқи сиёсатини юргиза бошлади. Мазкур сиёсатда жаҳон ҳамжамияти билан интеграциялашув ва халқаро ҳуқуқ меъёрларига оғишмай амал қилиш, ўзга давлатлар суверенитетини ҳурматлаш, икки томонлама ҳамда

кўп томонлама алоқаларнинг кенг ривожлантириш асосий тамойил бўлиб қолмоқда.

Халқаро муносабатларга оқилона ёндашиш бу борадаги барча тадбирларнинг собитқадамлигини таъминлайди. Бу борада эришилган ютуқлар қанчалик катта бўлса тараққиёт шунчалик яхшироқ кўзга ташланаётгани сир эмас. Аммо халқаро муносабатлар миллатларнинг бир-бирларини анъана ва урф одатларига таъсир этувчи ҳамда уларни чеклаб қўядиган омил бўлиб қолмаслиги керак. Чунки халқларнинг асл қиёфасини азалий урф-одатлари, анъаналари, қадимий маданияти белгилаб беради.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, сиёсатшунос В.Мальцевнинг таъкидлашича, ҳозирги кунда халқаро муносабатларнинг ривожланиши куйидаги тенденциялар асосида амалга ошмоқда:

- дунёнинг яхлитлиги ва ўзаро боғлиқлиги омилнинг ўсиши;
- ижтимоий-хилма-хилликни сақлаб қолишга интилиш;
- дунёвий тараққиётнинг янгича шароитлари билан ижтимоий-сиёсий муаммоларни ҳал этишга диний, мафкуравий ва эътиқод ўлчовлари билан ёндашувлар ўртасидаги қарама-қаршиликлар чуқурлашуви;
- зиддиятлар ва қарама-қаршиликларни бартараф қилишда сиёсий омиллар аҳамиятини ошиб бораётганлиги.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)

1. Абуталипов Ч.А. Международные связи Узбекистана. Тошкент, 1964.
2. Бекмуродов М.Б. Ўзбекистонда жамоатчилик фикри. Тошкент, 1998.
3. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболнинг асосий тамойиллари // Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Тошкент, Ўзбекистон, 3-ж. 1996.
4. Мальцев В.А. Основы политологии. Москва, ИТРК РСПП, 1997.